

באלהים נעשה תחיל וְהוא יבוס צרינו:

היבטים לשוניים בפרשת בלק פה

דקדוקי קריאה בפרשת חקת בהפטרה ובראשון של בלק

יט ב וַיִּקְחֻ: וא"ו בשווא נע. אֵלֶיךָ פָּרָה: הפ"א רפויה

יט ז וַכִּבֶּס: הב"ת בסגול ולא בצירי, וכן בפסוק י. וְאַחַר יָבֹא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבת וְאַחַר

יט יב הוּא יִתְחַטֵּא-בֹּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטָּהֵר: יש לעמוד מעט אחר קריאת הַשְּׁבִיעִי להדגיש את העובדה כי ההפסק העיקרי בתיבה זו ולא בתיבת התביר, אחרת מתקבלת משמעות שאינה נכונה. וכן הדבר גם בחצי השני של הפסוק: הוּא יִתְחַטֵּא-בֹּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - יִטָּהֵר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - לֹא יִטָּהֵר

יט יד בָּאֱהָל: הב"ת בשווא, אך בהמשך הפסוק בָּאֱהָל מיודע, הב"ת בקמץ
יט טז בַּחֲלֹל-חֶרֶב: געיה בב"ת הראשונה

יט יח עליית שני

הִיוּ-שָׁם: געיה בה"א. בַּעֲצָם הבית פתוחה¹ בַּחֲלֹל: העמדה קלה בב"ת לציין מיודע

כ א כָּל-הָעֵדָה: הטעמה כפולה על תיבה אחת

כ ב וְלֹא-הָיָה מַיִם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

כ ד וְלָמָּה: במלרע ומ"ם רפויה, וכן הדבר גם בפסוק הבא

כ ה הָרָע: רי"ש קמוצה

כ ז עליית שלישי

כ ח וְהִשְׁקִיתָ: במלרע

כ יג אֲשֶׁר-רָבּוּ: במלרע, יש להיזהר לא להבליע רי"ש אחת לתוך השנייה

כ יד עליית רביעי

מִצָּתָנוּ: הטעמה באל"ף הקמוצה, לכן הת"ו שלאחריה בשווא נח²

כ יז נַעֲבֹרָה-נָא: העי"ן בשווא נח. דָּרָךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךְ: כך ההטעמה על פי רוב הדפוסים

כ יט בַּמִּסְלָה: געיה בב"ת והמ"ם בשווא נע ללא דגש

כ כב עליית חמישי

כא א וַיִּלָּחֶם: במלעיל, כן הדבר בהמשך בפסוק כג

כא ד לִסְבָּב: הב"ת הראשונה רפה, כן הדבר לפי בן אשר בכתר ארם צובה ולנינגרד

כא ה בְּאַלְקִים: האל"ף אינה נשמעת. קָצָה: הטעם בקו"ף מלעיל³

כא ו וַיִּשְׁלַח: השי"ן בפתח ולא בשווא. מִישְׁרָאֵל: המ"ם בחירק חסר וכך גם היר"ד הדגושה שלאחריה

¹ אופייני לה"א הידיעה לפני עי"ן (אע"פ שלפי הכלל צריך להיות כאן קמץ).

² למרות שזהו שווא שלאחר תנועה גדולה וכבר דנו בכך בעבר

³ המטעים בצד"י עובר לזמן בינוני (הווה).

כא ז וִיטֶר: במלרע, הוא"ו בשווא נע

כא י עליית ששי

כא יא מְמֹרֶח הַשֶּׁמֶשׁ: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא יישמע שהה"א שבראש התיבה השנייה תשתייך לסוף התיבה הקודמת

כא יג וְיַחְנוּ: בטעם רביע, לא בגרשיים⁴

כא יד יֵאמֶר: המ"ם בפתח

כא טו לְשֶׁבֶת: הלמ"ד בשוא, לא בקמץ

כא יח שָׁרִים: ש"ן שמאלית

כא כ וְנִשְׁקָפָה: במלעיל

כא כא עליית שביעי

כא כב אֶעְבְּרָה: הע"ן בשווא נח

כא כג יִהְיֶה: הו"ד מוטעמת וקמוצה בקמץ רחב, והה"א בשווא נח

כא ל וְנָשִׁים: הו"ו והנו"ן בפתח, נו"ן וש"ן דגושות. מִידְבָּא: הדל"ת בשווא נע

כא לב אֶת-יַעֲזָר: הע"ן בשווא נח

כא לב וַיֹּרֶשׁ אֶת-הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר-שָׁם: הטפחא בתיבת וַיֹּרֶשׁ⁵

כא לד מפטיר

הפטרת חקת שופטים יא:

ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד

ח וְהִלַכְתָּ.... וְנִלְחַמְתָּ: מלרע

ז בָּאתָם: במלרע. עָתָה: מלעיל, בפסוק הבא עָתָה מלרע

ט לְהִלָּחֶם: הטעם בחי"ת והיא בצירי בניגוד לפסוק כז

יג בַּעֲלוֹתָו: העמדה קלה בבי"ת למנוע הבלעת הע"ן החטופה

טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת כִּי

יז אֶל-מֶלֶךְ אֱדוֹם | לֵאמֹר: פסק בין תיבות אֱדוֹם ובין לֵאמֹר. אֶעְבְּרָה-נָא: הע"ן בשווא נח

יח וַיָּסֹב: הסמ"ך בקמץ קטן

כא ה' אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל: יש לשים לב לקושי המתעורר בקריאת תיבות אלו וטעמיהן

כז לְהִלָּחֶם בִּי: טעם נסוג אחור ללמ"ד וכן הדבר בהמשך בפסוק לב

ראשון של בלק במדבר כב:

ד אֵת יָרֵק הַשָּׂדֶה: טעם טפחא בתיבת אֵת

⁴ עיין "כא"צ והנוסח "....עמ' 52

⁵ בניגוד לתורה קדומה הסובר כי טעם זה יבוא על תיבת 'האמרי'

ה שני במנחת שבת

פְּתוּרָה: הטעם מימין לפ"א, ההטעמה בת"ו, במלעיל

ו **וְעֵתָהּ:** הקורא את הע"ן כמו אל"ף משנה את משמעות הכתוב. **אָרְהָ-לִי:** העמדה קלה באל"ף.

וּאֶגְרֶשְׁנוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף

ח שלישי במנחת שבת

יֵא קָבֵה-לִי: העמדה קלה בקו"ף

יב **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעֶם:** יש לשים לב לטעמים בפסוק זה, רבים הקוראים המתבלבלים וקוראים מרכא-טפחא כבר בתחילתו. הדבר נובע מכך שהאתנח⁶ קוטע את דברי הבורא אל בלעם באמצע

ומחלק את הדיבור לשניים: **לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת-הָעַם**

הרב יהושע גריינימן נר"ו. ידוע קושיית המהרי"ט קידושין ס"ז א שדוד בא מרות שהיתה מדינית ולמה הוצרך להכשירו⁷, ומחזורתא דכולהו שבתו של בלק נשאת למואבי ואולינן בתר הזכר, ע"י פסקי תוס' סוטה, וכ"נ בתרגום רות ואנא מעמא נוכראה מבנתהון דמואב, דלא אידכי למיעל בכנישתא.

אמרין בבבא בתרא י"ד ב משה כתב ספרו ופרשת בלעם, וע"י בריטב"א שבעין יעקב⁸ וכן כתב ר"י אבן שועיב תלמיד הרשב"א, דהיה לחז"ל מדרש שכתב משה רבינו ספר בפני עצמו על פרשת בלק, ונאבד מאתנו, ווע"י מש"כ הנתיבות דהרי למשה רבינו נאמר הכל בלשון הקודש, ואילו בלק ובלעם דברו בשפתם, ובלשון הקודש שקיבל משה הוא הכל כפי סודות התורה, וכגון דכתיב זה שלש רגלים שהאתון אמרה ג' פעמים וכיו"ב, ובברכות י"ב ב' איתא פרשת בלק, וע"י מש"כ בפרשת וישב שאמר שר האופים אף אני בחלומי, שמוזה אמר יוסף שזה מרמז על חרון אף, והנה הוא אמר ליוסף בלשון מצרית.

ובירושלמי סוטה איתא שאחר שכתב משה רבינו את כל התורה אז כתב את פרשת בלק, ומכל מקום הח' פסוקים שבסוף התורה כתב אחר כן, וע"י בשו"ת חתם סופר בתשובה אחרונה, דכל זה עדות שהתורה ברוח הקודש נאמרה דמי ידע כל המשא ומתן שהיה בין בלק ובלעם וכל מעשה עצת בלעם על פעור וכו' אם לא ברוח הקודש, וכן אמר אָרְהָ לִי יַעֲקֹב כתוב שהוא קילל את עצמו בזה, וזה רק בלשון הקודש.

וכתב הנצי"ב כאן שלא יכלו להגיד מה שבלבם באמת, שמקנאים את ישראל על גדלותם וחשיבותם, על כן אמרו שחוששים שלא יאכלו משלהם, אע"פ שבאמת לא יראו מזה כלל וכו', אבל כך מנהג הגויים בשנאתם לישראל לבדות דברים בדויים, למצא עוונם לשנאותם בחינם, ועיקר השנאה היא קנאת המעלה, עוד כתב הנצי"ב שיודעים אומות העולם שלא יכלו

⁶ הוסבר כמה פעמים שלרוב, הפתיחה של הפסוק היא לפני האתנח, והאתנח חוצה את החלק העיקרי של הפסוק כלומר את דברי ה' אל בלעם.

⁷ לשון המהרי"ט. באומות הלך אחר הזכר. תימ' לי הא דאמרי' בפרק עגלה ערופה דרות בתו של עגלון בנו של בלק היה וכן בפרק שלישי דנזיר ובפ' בתרא דהזריות בשכר מ"ב קרבנות שחקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות ואנן קי"ל דבלק מנסיכי מדין היה וכשמת סיחון מינחוהו עליהם ליצור שעה ובפרק חבא על יבמתו אמדי' גבי דוד שאמר דואג עליו שלא היה ראוי לבא בקהל דקאתי מרות המואביה עד שנתחדשה להם חלכה עמוני ולא עמונית ואם איתא דבאומות הלך אחר הזכר שאפילו אם היה בלק נשא מואבית בתריה ידידיה שדינן לה זרות מדיינית היתה ולא מואבית וי"ל דחכא מיירי באומות שנתערבו לאחר איסורן אבל בלק בשעת גזרה מלך מואב היה ואף הוא בכלל האיסור היה ולטעמא דיחייב קרא על דבר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוֹ (דברים כג, ח) טפי ראוי לעונש המלך שֶׁסָפַק בידו לקדם יותר משאר העם ועוד דכתיב וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֶיךָ וכו' וזי שכר אלא בלק דכתיב עמי זָכַר נָא מִה יַעֲזֹר בְּלָק מְלֶךְ מוֹאָב (מלכה ג, ח) וכו'.

⁸ א"ה. אין צורך בזה. הריטב"א על ב"ב הודפס במהדורה משוכללת.

להכחיש דבר הידוע לכולם שאנשי ישראל החשובים הם הם המצליחים במדינה, וכן עינינו רואות, אבל אמרו בשקר שהקהל ילחכו סביבותינו חינום.

כב כב גור אריה צור נר"ו. ויתעלם מלאך יהוה בדרך לשטן לו פירש רש"י בדיבור המתחיל לשטן לו. מלאך של רחמים היה (במ"ד שם יג), והיה רוצה למנעו מלחטוא, שלא יחטא ויאבד. ומבאר השפתי חכמים כאן דהוקשה לרש"י אם היה שטן לא היה מלאך ה' שהוא של רחמים, ומאי שטן דקאמר, שבא להפריע לו שלא יחטא ויאבד. ומכל מקום של רחמים היה שבא ברחמים לטובתו. והוינן בה, ומה בכך אם יאבד, והלא עוכר ישראל הוא מקדמות דנא. אלא יש לומר שלא יתערב האדון ב"ה בחופש הבחירה, והרוצה ליטמא פותחין לו. כדאמר ריש לקיש [שבת קד.] מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ וללעגים יתן חן (משלי ג, לד) – בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו. ואמנם, היה צריך לפתוח לו פתח ליטמא, ומדוע ימנעהו המלאך. ויש לומר כי גלוי לפניו ית' כי יהפוך לו הקללות לברכות, ובבחינת אל ימנע טוב מישראל, כי אם יחטא ויאבד הרי יאבדו ישראל טובה הרבה לכאורה בברכותיו. ומכל מקום הרבה שלוחים למקום, אלא שרצה המקום דוקא בשליחותו ולכן נשלח מלאך הרחמים לשטן לו, לטובתו, שלא יחטא ויאבד. או כלך לדרך זו, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ולפי שאמרו [בתנחומא] שבלעם הוא לבן, שלח לו מלאך רחמים למנעו שלא יחטא ויאבד בשכר שנתן אכסניא ליעקב כל אותן שנים שברח מעשו. וכהכרת הטוב שנתן לו שתי בנותיו, ומהו ישראל שכן לשבטיו (חמשך הפרשה).

כב כד הרב אליעזר פולאיס נר"ו. במשעול הכרמים, במשעול ת"א בשביל, וכתב רש"י ז"ל במשעול כתרומתו בשביל, מיהו מבואר בהמשך דבריו ז"ל דשביל אינו תרגום של משעול, דמשעול הוא לשון הילוך רגל, אלא שהשביל הוא מקום הילוך, ופי' משעול הכרמים מקום ההילוך שבכרמים, והיינו שביל.

כב מ. ויזבח בללך בקר וצאן רש"י. [בקר וצאן - דבר מועט].⁹ איך ננקד את פירוש רש"י על מקרא זה? בדפים שאירים ישראל שולחת ובהם קטעים מפרשת השבוע וממפרשיה ומדרשיה שהפכו ניבים בלשון המדוברת והכתובה על פרשת חוקת מכאן שהחזיק מועט את המרבה יושם לב שהמלה 'מועט' מנוקדת והיא בכתיב מלא. למראית עין זו טעות דקדוקית בניקוד. ממני. משום מה רבים מהקלדנים/ות תופסים/ות את המלה מועט כאילו היא מנחי פ"י והשורש הוא יעט ולכן רבים מנקדים 'מועט' גם בכתיב מנוקד וזה לא נכון !! אליהו איריס. גם לפי האקדמיה ללשון העברית זה מועט גם בניקוד, כי השורש הוא מע"ט:

⁹ במפעל הכתר של בר-אילן פירוש זה מופיע באותיות קטנות, וכנראה הוא נוסף על רש"י המקורי. בדפוסים נוסף, בקר אחד ולכן אחד כלל.

<https://hebrew-gsc.q=%D7%9E%D&s=%D7%9E%D7%95%D7%A2%D7%98#gsc.tab=0?/academy.org.il=gsc.sort&7%95%D7%A2%D7%98>

מדברי האקדמיה.

על הפועל מַעַט (ללא ניקוד: מועט)

נטיות שמתאימות לחיפוש: מַעַט (מועט), בניין פועל מוקטן, מופחת | שיש בו מעט (ספרותי)

יעקב לויפר. לדעתך צריך חולם?

ממני. אני משתומם על המראה. אם השרש הוא מעט הרי פניין פֶּעַל מנקד קיבוץ בִּפּ' הפועל מקום הו' הוא רק בע"ו [מובן הוקם] בבניין הפעל/הפעל או בפ"י. מַעַט היא צורת בינוני של יחיד. יש גם שבעתיים יקם סביל של הקל בשמוש הפעל. אני מתפלא שעליי להתווכח על דברים פשוטים.

עוד ממני. עניתי כבר אבל להוציא מספק צ"ל מַעַט כמו לְמַד ואני מתקשה להבין או להסכים לדעת אחרת.

אולי יש למישהו את לוח הפעלים של ברקלי, או של אבן-שושן במוסף הדקדוקי של המילון. אוריאל הביא מהאקדמיה על נטיות הפועל מעט.

אני מַעַטְתִּי	
אתה מַעַטְת	הוא מַעַט
את מַעַטְת	היא מַעַטָּה

איריס. מה שאוריאל שלח זה פועל.

מועט כאן זה תואר.

צילום ממילון אבן שושן:

ההשערה שלי: כיוון שמקור המילה הוא בימי חז"ל, כותבים

בכתיב מלא גם כשמנוקד.

קטעים מהמילון

(ויספחא בבה בתרא ב' יו). פלוני מסתפק במועט. — [מועטָה זו מועטת, מועטים, מועטות]

מועט המחזיק את המרבה" (עליו ביאור וסג' זו)

ואר לדבר קטן בקמחתו אכל גדול וחשוב באיכותו

תפשת מועט תפשת"י (חגיגה יז).

ממני. מזכיר לי, כשראיתי את ספרי התלמוד (ה'גמרות') בפירוש הרב שטיינזלץ ז"ל ובניקודו, נתפלאתי איך הוא מַעַז לכתוב כתיב מלא ולהוסיף לו ניקוד! מבחינה דקדוקית מועט הוא שם שמקורו הוא פועל בבינוני (אני יודע ש'בינוני'— הווה אינו פועל), יתכן שלפי הטבלה של אוריאל עדיף מַעַט אם זה פועל בעבר אע"פ שע' אינה דורשת בהכרח תשלום דגש,

בכל אופן ניקוד יותר דקדוקי מוחק את הו' ומנקד את המ' בקיבוץ.
 יעקב לויפר. אה, הבעיה שלך היא עם הכתיב?
 אגב מישוהו הראה לי לאחרונה שבכ"י קאופמן יש 'ממועט' לעומת מרובה. יתכן שנשלח כאן
 המם הכפולה, כמו ממורט >מורט.
 ואם כן אולי באמת אמור להיות חולם.
 ממני. ברור, מהתחלה טענתי על הו' המיותרת שנותנת מראית העין של פ"י או ע"ו. על החולם
 אני מוותר כמו ומודה וע"ב ירחס (משלי כח, יג) אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַס יְתוֹם (הושע יד, ד): אף אמנם שהח'
 מוותרת על תשלום הדגש יותר מהע"י.
 אוריאל הפנה לספר של שמעון שרביט על צורות לשון המשנה

במקרא מצוי רק התואר "מַעֲט" (המשמש גם תיאור פועל), אולם בספרות חז"ל אנו
 מוצאים במקומו שלוש צורות חדשות: "מעוט", "מועט", "ממועט". תפוצתן משתנה
 מכתב-יד לכתב-יד, ואנו נעסוק רק בשתי הצורות האחרונות. בדפוסי המשנה נמצא
 רק את הצורה הקצרה "מועט" (x33), אבל אין ספק, שהמעתיקים והמדפיסים השליטו
 כאן את הצורה של התלמוד הבבלי ודחקו את הצורה "ממועט" שבירושלמי ובכתב-יד
 של המשנה (= כ-75% מהמקרים). ועמה משמשת הצורה "מעוט". מקובל להסביר את
 הצורה הקצרה כפרי האפולוגיה:¹⁰⁷ ממועט < מועט.¹⁰⁸ עם גילוייה של הצורה "מועט"
 במגילות מדבר יהודה (x3) שיערו החוקרים, ש"מועט" (לפחות זו שבמגילות?) משקפת
 משקל אחר – וריאנטה פונולוגית-מורפולוגית של מַעֲט.¹⁰⁹
 הערות שרביט.

107 ג' הנמן משער, שהיו שני משקלים שונים זה מזה "בין שהיו כן עד שלא נפסק הדיבור העברי ובין
 משנפסק נולדו" (צורות, עמ' 209). ראה פירוט חילופי הנוסח ודיון בספרי, לשונה, עמ' 238-239.
 וראה מה שהעלה ש' נאה, הערות, עמ' 284-286. ואשר למצב בתלמוד הבבלי, ראה בריואר,
 העברית, עמ' 140-141.
 108 ברגשטרסר (דקדוק, עמ' 200-203) ואחרים מפרשים כך את הצורה: "ממושך ומורט" (יש' יח, ב; ז)
 > *וממורט.

109 מ' בר-אשר, כתיבים, עמ' 191-192.
 ממני. מעניין למדיי, כמדומה שלעצמי אמשך בצורה מַעֲט ומאן דגרים מוֹעֵט לא משתבש
 ותודה למשיבים.

ועוד. מהראוי להוסיף שמה שטענתי על פ"י וע"ו היה על בניין הפעל
 בבניין פועל גם בפ"י אין תשלום דגש אלא דגש ממש. למשל יִלֵּד (סביל הקל במשקל פועל)
 מוֹעֵט ממוֹעֵט הוא פועל בבינוני¹⁰ שקיבל לבוש של הפעל.

כד ב זרע שמשון. וַיֵּשֶׂא בְלָעַם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו. במדרש (במ"ר ב: ד): אף
 בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם, שנאמר וַיֵּשֶׂא בְלָעַם אֶת עֵינָיו,
 אלו הם הדגלים. התחיל אומר מי יכול ליגע בבני אדם אלו וכו', מיכן למדנו שהיו הדגלים
 גדולה וגדר לישראל, ע"כ. ביאור הענין, שכשראה בלעם את הדגלים אמר מי יוכל ליגע באלו,
 משום שענין הדגלים הוא השלום, שכל אחד מכיר מקומו ואין ביניהם שום מחלוקת, ובאופן זה
 אין דבר רע יכול לפגוע בהם. וכמו שנראה לפרש דברי המדרש (במדב"ר ב ב) שבשעת מתן
 תורה כשראו ישראל את המלאכים שהיו עשויים דגלים דגלים, אמרו הלוואי אנו נעשים דגלים
 כמותם, אמר להם הקב"ה נתאוותם לדגלים, חייכם שאני עושה שאלתכם. אמר למשה לך
 עשה אותם דגלים כמו שנתאו. וביאור הענין נראה, משום שיסוד ענין הדגלים היינו שכל אחד
 מכיר את מקומו, ואז יש ביניהם שלום מבלי מחלוקת, וכפי שנרמז בפסוק וְגַם כָּל הָעָם הָיָה עַל
 מְקוֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם (שמות יח, כג), היינו שאם כל אחד יכיר את מקומו, אזי מתקיים השלום. וזה
 הדבר שיש אצל המלאכים שאין ביניהם מחלוקת, ובשעת מתן תורה נתאו בני ישראל

¹⁰ הוזכרה שיטה שהבינוני (הווה) של פעל הוא פעל כמו וְהִסְתַּחֲסֵהוּ אֶכָּל (שמות ג, ב).

לדגלים ולהכיר כל אחד את מקומו, היינו שרצו שיהיה תמיד השלום ביניהם. וכשיש שלום אין דבר רע פוגע בהם. ולכך כשראה בלעם את ישראל עשויים דגלים, אמר מי יוכל ליגע באלו. מפני שע"י שאין מחלוקת ביניהם, ועשויים דגלים מובדלים כל אחד לפי מקומו, אין דבר רע פוגע בהם, כי שורש השטן הוא מערבוב, שאז הוא היפוך השלום, והשלום הוא כלי מחזיק ברכה. וזה מה שאמרו (שבת פט). שבשעת העגל בא שטן וערבב העולם, שידע דכשיעמדו כל אחד על מקומו מבלי מחלוקת, אין הוא יכול לפגוע בהם ואין לו שליטה עליהם. וכן מצינו בכמה מקומות ששלט השטן ופגע בבני ישראל, שהיה שם את ענין הערבוביא, שרומז על כך שאינם בשלום, ורק אז יכול השטן לפגוע בבני ישראל.

כג ט חזון איש. התערבות ישראל עם שמות הגוים ועסקיהם

חן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב

לפנים היה ישראל עם לבדד, כל עניני ישראל היו נחתכים בדיני ישראל, לא נמצא מי שיגיש עצומותיו לפני ערכאות, גם מכירת בתים היו בב"ד של ישראל, רבים לא הבינו כלל שפת הגוים, ובחייהם הבודדים היתה חביבה עליהם חברות של היהודים, וזרה עליהם חברות הגוים. ובאופן זה היה קיים הדבר של שני שמות להעיר, שם שהיהודים קורין, ושם שהגוים קורין¹¹. אבל עכשיו שכל יהודי משולב עם בתי המשפט שלהם בכל עסקיהם, ואין להיהודים שום רגש בחירה בשם -- משם -- ואדרבה חביב עליהם שם החדש משם הישן של מחריביהם, ורגילים בו בכל יום בכתובת שטורות של הלואות ומכירות ומסים וארנוניות ושאר קשרים שעם הממשלה ובתי דואר, וגם היהודים הנהיגו כן בגיטין, וזה קבע שם זה לעיקר.

כה ח הרב חיים גריינימן ז"ל. וידקר את שניהם את איש ושרא

בסנהדרין איתא א"ה. מובאים כאן דברי הסוגיא בסנהדרין. פב א

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הבא לימלך - אין מורין לו. ולא עוד אלא, שאם פירש זמרי והרגו פינחס - נהרג עליו. נהפך זמרי והרגו לפינחס - אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא. דאילו ה' נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא. ע"כ התלמוד. ואע"ג דאדם אחר אם הרגו לפינחס נהרג עליו כמ"ש בטור חו"מ סי' תכ"ה, מ"מ זמרי שאני, ועי' ברא"ש שם בזה.

ובגמרא שם הלשון ולא עוד אלא שאם פירש כו' נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא, ולשון ולא עוד צריך יישוב, וברמב"ם פ"ב מאיסורי ביאה ה"ה משמע דה"ק לא בלבד שאין מורין לו (לפנחס) לעשות, אלא דאף אם הרגו זמרי אינו נהרג עליו. ואפשר דאם היה הדין דמורין לו, שהיה זמרי נהרג עליו.

ונראה דאע"ג שיכול זמרי להציל עצמו בפרישה, מ"מ כל שהלה רודף אחריו להורגו רשאי למונעו בכל מה שיכול, ואינו חייב לעשות בעצמו דברים נגד רצונו כדי למנוע חבירו מלרדפו, אלא דנינן במצב כמו שהוא, ויהבינן לרודף דין רודף, אבל בדברי מרן (החזון איש) (הכ"מ) זללה"ה בספר חו"מ סו"ס י"ז מבואר שאין הדבר כן, אלא דאף זה בכלל יכול להציל באחד מאבריו שאינו רשאי להורגו.

¹¹ כנראה כוונתו שהיהודים קראו לערים שגרו שם בשמות שונים מהשם של הגויים. וילנא למשל במקום וילנוס, קראקא במקום קרקוב, קושטא במקום קונסטנטינופול (אינסטנבול) וכד'. יתכן שהשם הגויי נשתנה במשך הזמן והיהודים נשארו בשם הישן. בנוסף לזה היה מנהג בגרמניה 'שם חול', בברית (או בעליית האב לתורה בבית הכנסת כשנולדה בת) נקרא התינוק למשל ראובן או שמעון (ובת נקראה שרה או דבורה), אבל לצורך חול נקרא בשם נהוג במקום כמו ארתור או גוסטב, ושם בת גרטרוד או ינטה, ולטקס קריאת שם החול קראו 'חול-קרייש' - הכרות חול.

וכתב שם מרן זללה"ה (בחור"מ סו"ס י"ז) דקשה אמאי אין זמרי נהרג הא יכול הוא להציל עצמו בפרישה,

ובחדושי הגרא"מ הלוי ז"ל תירץ משום דאסור לפרוש באבר חי¹², ועיי"ש, וצ"ע דהא בגמ' אמרו שהיה לו לפרוש, וגם בסברא כיון דהאיסור בפרהסיא יש לחייבו לפרוש, ולו"ד ז"ל נראה דכל כה"ג חזינן כבא להורגו, והרי הבא במחתרת אם בעה"ב יניחו לגנוב לא יאונה לו כל רע, ואפ"ה רשאי להורגו, ולא אמרינן דיכול להצילו בממונו, והאומר לחבירו תן לי לקטוע אצבעך ואם לאו אני הורגך, הרי פשיטא דחשיב כבא להורגו ורשאי להורגו ואינו חייב לתת לו לקטוע אצבעו, וה"נ אינו חייב לפרוש ורשאי להרוג את הבא להורגו, וצ"ע.

[יעוי' במל"מ סוף"ח מחובל ומזיק כתב דהנרדף אינו מדקדק אם יכול להציל באחד מאבריו, ותימא דא"כ אכתי קם ליה בדבריה מניה, ואמאי חייב קנס, ועוד דבהדיא אמרו בס"פ נגמר הדין דהיה לו לאבנר להציל עצמו באחד מאבריו של עשאל, וכן פירש רש"י ע"ד א' נ"ז א' דבנרדף נמי קאמר, וצ"ל שאין כונתו אלא שאין הנרדף מדקדק כ"כ אבל אה"נ דאף הנרדף אם ידוע שהיה יכול להציל באחד מאבריו ולא היה בהול, נהרג עליו, ול"ע בזה כעת וצ"ע. ונראה דאף דגם בנרדף יש דין יכול להצילו באחד מאבריו שאינו רשאי להורגו, דמ"מ אינו אלא ביכול להציל באחד מאבריו של רודף אבל ביכול להנצל ע"י אחד מאיברי עצמו אינו חייב לעשות כן ורשאי להרוג לרודף, דכיון דרודף אחריו להורגו רשאי להרגו, ואינו חייב לצער עצמו בכלום, ובזה אפשר שיש ליישב נמי הא דאמר ר"ב א' אילו נהפך זמרי והרגו לפינחס אינו נהרג עליו שהרי רודף הוא, ואע"ג שיכול להציל עצמו בפרישה, דכל שהלה רודף אחריו להורגו רשאי למונעו בכל מה שיכול, ואינו חייב לעשות בעצמו דברים נגד רצונו כדי למנוע חבירו מלרדפו, אלא דנין במצב כמו שהוא, ויהבינן לרודף דין רודף, אבל כבר נתבאר דמדברי מרן (הכ"מ) זללה"ה בספר חו"מ סי"ז מבואר שאין הדבר כן.]

כד כה הרב גור-אריה צור נר"ו. וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב לְמִקְוֹ וְגַם-בָּלַק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ הנראה מן הפסוקים שבלעם שב למקומו הקרוב ובלק הלך לדרכו הרחוקה. לכאורה היה צריך להיות בהיפוך. בלק שהוא גר בקרוב מקום עליו צריך להאמר שהוא שב למקומו, ועל בלעם שבא מרחוק צריך להאמר וגם בלעם הלך לדרכו. אלא רמז יש כאן, בפסוק זה. שבלעם שב למקומו, שב למקומו השפל ולמודריגתו השפלה שהיה בה בתחילה. וזאת למרות הנבואה האלקית שהיה יכול לקבל בה השגה, ושכביכול דברה בו. אלא שהדרגה הנבואית שכביכול היה בה, לא עשתה עליו כל רושם, ומיד שב למקומו השפל. לדרגתו השפלה. וכל כך למה, כי מעולם לא היה בדעתו להתרומם מעל השפלות. לכן נאמר וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב לְמִקְוֹ. למקומו השפל.

ומצינו גם אצל לבן לשון זאת של בלעם וַיָּשֶׁב לָבֵן לְמִקְוֹ (בראשית לב, א). וכמדרש תנחומא שבלעם זה לבן: וַיִּשְׁפֹּס לָבֵן בַּבֶּקֶר וַיִּנְשֹׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיִּבְרַךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב לָבֵן לְמִקְוֹ. למקומו השפל.

וכל מה שהיה במחיצתו של יעקב אבינו זה עשרים שנה לא עשה בו כל רושם. ובשימת לב נאמר בפסוק זה על יעקב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ. וכאן לא נאמר וגם כמו שנאמר אצל בלק: וְגַם-בָּלַק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ. לומר לך שאין שום שייכות וזיקה וקשר כלל בין לבן ובין יעקב. אלא לבן שב למקומו השפל, וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ לדרך העולה בית אל, כנאמר וַיַּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים.

¹² דין זה נאמר במי שאשתו נטמאה בתוך התשמיש, שאסור לפרוש בא"ת, כי היציאה בקישוי מהנה אותו. השאלה אם זה נאמר גם בביאת ערוה בשוגג או במזיד, אם חייב לפרוש מיד. או שאסור. זמרי במצב הזה לדעה זו אסור לו לפרוש מכזבי, יש מקום לומר שאיסור 'קנאים פוגעים בו' אינו איסור ערוה ממש אלא שמצווה להורגו, ואם זמרי ינצל ממיתה בזה שיפרוש, מותר לו וחייב הוא לפרוש מיד. אפשר להוסיף עוד שזמרי בא אל כזבי פעמים רבות. וכשלא פירש אלא המשיך לבעול שוב, נתחייב על ביאה חדשה.

אבל אצל בלק ובלעם דרך אחת להם שבה שבו למדרגתם השפלה ומושם הובילה אותם דרכם לדרך האבדון. ולכן נאמר: וְגַם בָּלָק הִלֵּךְ לְדֶרֶךְ. לדרך החטאים והאבדון כבתחילה. ולכן נאמר וְגַם. כבלעם כן בלק חזרו לדרגתם השפלה. ועל דרך הצח, ירמוז פסוק זה שנאמר ביעקב גם על העתיד, וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ בִיעֶקֶב מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים לֵהיוֹת לוֹ לְעֹזֶר, וכן לבניו. ואותם מלאכי אלקים אשר פגעו בו ביעקב, יִפְגְּעוּ בּוֹ בַּבֵּלְעָם וּבְכָל הַמַּקְטָרִים לַעֲתִיד לָבוֹא, למנעם מלהצר עוד לישראל.

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וּגּוֹ' וַיַּעֲמֵד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹזֹר
וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וּגּוֹ', במדרש רבה מובא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחֲלֵל הָעַם לְזִנוּת, שֹׁטִים שְׁעָשׂוּ שְׁטוֹת.
וּלִיכָא מִלְתָּא דְלֵא רַמְיָא בְּאוֹרֵיתָא, שכן אמר ריש לקיש (סוטה ג.) אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֲאִ"כּ נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת שְׁנָא' (במדבר ה-יב) אֵישׁ אֵישׁ כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, תִּשְׁטֶה כְּתִיב.

כה ד הכתב והקבלה. וְחֹקֶע אֹתָם. הוא תל"י כמו שמצינו בבני שאול (רש"י מסנהדרין ל"ד ב') ולשון חוקע פירש"י (ירמיה ו' ח', יחזקאל כ"ג י"ז) חוקעה לשון חבור ותקיעת עץ בארז הוא, ע"ש. נראה דעתו לחבר חוקע עם תקע, וְתִקְעֵתוּ יָתֵד בְּמִקּוֹם נֶאֱמָן (ישעיהו כב, כג), שענינו חבור דבר על ידי נעיצה. אמנם פירוש זה יתכן שם בבני שאול שהיו תלויים ועומדים שבעה חדשים ממוצאי י"ט ראשון ש"פ עד מוצאי י"ט אחרון של חג (ע"ש בילקוט) ושייך למקרי תלייתם ענין חבור שהיו מחוברים בעץ זמן רב, אבל תליית מצוה שאין משהין אותו כלל על העץ דאחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה בלבד (סנהדרין פ"ו ב') איך יתכן לקרוא תל"י כזו ע"ש חבורו, שכמעט אין העין שולטת בהחברותו על העץ. ואפשר שדעת רש"י דכמו בבני שאול לא חשו על לֹא תִלֵּין (דברים כא, כג) מטעם דאמרין (יבמות ע"ט) מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסי', הכא נמי לא חשו על לֹא תִלֵּין, וקצת דייק לישנא דקרא הכי, שאמר וחוקע... נגד השמש שיתפרסם העונש. ואם נוסיף עוד לומר, דמהך טעמא לא דייקו גם באופן התל"י, בהקפת ידיו זו ע"ג זו ולתלות בידיו (כבמותני' דסנהדרין ו ג) כ"א כדרך שהמלכות עושה לתלות בצואר, א"כ יהיה לנו טעם מרווח שהוציא הכתוב ענין התל"י בלשון חוקעה להורות גם על אופן התל"י שהיתה מן הצואר, כי קוע בלשון ארמי צואר, ממסמס קועי' דמא (חולין כ"ח), אי קועיך לזוגא (ע"א כ"ט) ואפשר דמטעם זה שינה המקרא כאן ולא אמר ותליתם אותם כמו שאמר בתליית מצוה וְתִלִּית אֹתוֹ עַל עֵץ (דברים כא, כב), להורות בלשון חוקע על שנשתנה באלה מבשאר נתלים. והדבר צריך ביאור, ודע דיב"ע תרגם חוקע צליב, ואונקלוס תרגם וקטול.

עוד מהרב גור-אריה צור נר"ו. וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בְּמַגְפָּה אֲרֻכָּה וְעֲשָׂרִים אָלֶף. יש לשאול מדוע תסתיים הפרשה בדבר שלכאורה אינו טוב. והלא דְרָכֶיךָ דְרָכֶיךָ נָעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם (משלי ג, יז). ועוד, שהיה יכול להמתין עם המתים במגפה וכו' לתחילת הפרשה הבאה, ולא לסיים בזה פרשת בלק. ולעומקו של מקרא יש לומר שכאן בִּשְׁרֵי הַכְּתוּב בְּשׁוּרָה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שהמגפה נעצרה בעשרים וארבעה אלף ותו לא. והיינו דסמיך ליה וְתַעֲצֵל הַמַּגְפָּה. ולעומקו של מקרא יש לומר, שכאן בִּשְׁרֵי הַכְּתוּב על עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא שבהם תסתיים המגיפה וישאר ר' שמעון בן יוחאי וחבריו להמשיך אור קדוש על עם ישראל.

ועל דרך הצח יש לומר שיבואו עשרים וארבעה אלף, וילמדו (לשון יאלפון) על פינחס שראוי הוא לעשרים וארבע מתנות כהונה, שבזכותו נעצרה המגפה. ועוד על דרך המוסר והצח, יבואו עשרים וארבעה אלף, ויזרוזו את לומדי התורה ליקח רומח בידם, ולהילחם מלחמת התורה להיות עמלים בעשרים וארבעה ספרי הקודש, כ"ד שעות ביממה, הוא עמל התורה שעמד להם לישראל, כנ"ל, בקביעת מקום ועתים לתורה, עד שלא יכלו בלק ובלעם לא בקסם ולא בנחש, לא במקום ולא בזמן כי המקום ברוך הוא ברכם בקבעם מקומם ועתותם לתורתם ותפילתם. ולכן יהיה כתוב הענין בפר' בלק דווקא, להודיע ולבשר דבר טוב, שבתשלום העשרים וארבעה, בהם נעצרה המגפה. ועוד יש לשאול, מדוע לא תסתיים הפרשה בבלק, כפי שהתחילה בבלק. התחילה בבלק וַיֵּרָא בָּלָק, ותסתיים בבלק שנאמר וְגַם-בָּלָק הָלַךְ לְדֶרְכּוֹ. ויהיה כל ענין השטים עם מעשה פינחס בפר' פינחס.

ועל דרך הפשט יש לומר כמובא ברש"י על הפסוק וַעֲתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכָה אֵינְעָדָה וגו', פירש רש"י: ומה היא העצה, אלהיהם של אלו שונא זמה הוא, איעצך להכשילם וכו' וזה שכתוב: וַיַּחַל הָעָם לַזְנוּת אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב: וַתִּקְרְאוּ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֵּאָכְלֵם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן.

ואשר על כן נקראת הזימה על שם בלק ובלעם. ולכן יהיה כתוב הענין בפר' בלק עד תשלום הארבעה ועשרים אלף, שבהם נעצרה המגפה. ובכך נעץ הכתוב סוף הפרשה בתחילתה ותחילתה בסופה. שלא הועילה עצת בלעם ובלק, כנגד ישראל. אלא כנגד עצמם. וַיֵּבֹאוּ כ"ד ספרים של תורה וכ"ד שעות של תפילה, להגן עליהם שלא יהיה פתח לרוח שטות להיכנס בתוכם, אלא רק לרוח קדושה וטהרה ותחזור כנסת ישראל לימי עלומיה להיות ככלה הנכנסת לחופתה בכ"ד תכשיטיה.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערויכים!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגשים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בתנאים)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

בכתובת info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺